

مصادیق اختلافی غرر در نگاه فقیهان امامیه

مؤلفین:

نصیرالدین اسددار

محمد تقی فاضلی

سرشناسه	پاسدار، زهرا، ۱۳۶۹ -
عنوان و نام پدیدآور	مصادیق اختلافی غرر در نگاه فقیهان امامیه/مولفین زهرا پاسدار، محمدتقی فخلعی.
مشخصات نشر	تهران: آرمان دانش، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۲۵۱ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۸۶۲۸-۳۱-۶: ۱۵۰۰۰۰ ریال
موضوع	فقیها
موضوع	فقیهان شیعه -- دیدگاه درباره غرر
موضوع	-- Views on risk (Islamic law) Faqihs, Shiite*:
موضوع	غرر
موضوع	(Risk Islamic law
موضوع	معاملات (فقه)
موضوع	(Transactions Islamic law)*:
شناسه افزوده	خلافت، حجتی، ۱۳۴۴ -
رده بندی کنگره	BP۱۵۳/۱۰۲۶: ۱۳۶۶:
رده بندی دیویی	۶۷۰/۱۲:
شماره کتابشناسی ملی	۵۷۱۰۱۹۸:

انتشارات آرمان دانش

نام کتاب: مصادیق اختلافی غرر در نگاه فقیهان امامیه

تألیف: زهرا پاسدار، محمد تقی فخلعی

تیراژ: ۱۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

نوبت چاپ: اول بهار ۱۳۹۶

چاپ: البرز

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۶۲۸-۳۱-۶

تلفن مرکز پخش: ۰۲۱۶۶۹۸۸۷۳۰

فهرست مطالب

۱	مقدمه
۱	فصل اول: کلیات
۱۰	مبحث اول: تعریف غرر
۱۲	گفتار اول: تعریف لغوی غرر
۱۷	گفتار دوم: تعریف اصطلاحی غرر
۲۲	گفتار سوم: موارد غرر
۲۶	گفتار چهارم: ماهیت خطر
۲۷	گفتار پنجم: تریف مختار
۲۹	مبحث دوم: پیشینه تاریخی غرر
۳۰	گفتار اول: غرر در متون فقهی اهل سنت
۳۵	گفتار دوم: غرر در متون فقهی شیعه
۴۱	مبحث سوم: قاعده غرر
۴۲	گفتار اول: ماهیت قاعده
۴۳	گفتار دوم: بررسی مسأله قاعده غرر
۵۵	گفتار سوم: دلالت حدیث
۶۱	گفتار چهارم: تبیین اصولی دلالت حدیث بر قاعده غرر
۶۳	مبحث چهارم: موارد غرر فاحش
VI	فصل دوم: مصادیق اختلافی غرر
VI	در بیع
۷۲	گفتار اول: بیع مجهول به ضمیمه معلوم
۷۶	۱. اقتضای قواعد
۷۹	۲. اقتضای نصوص خاصه
۸۰	۱. بیع برده فراری
۸۲	قول اول
۸۲	قول دوم
۹۶	۲. بیع ماهی در نيزار
۱۰۲	۳. شیر در پستان
۱۰۵	۴. بیع پشم بر پشت گوسفند با مشاهده
۱۱۱	۵. بیع حمل حیوانات
۱۱۶	گفتار دوم: بیع مشک در نافه

۱۲۲	گفتار سوم: بیع کالای مختلف الاجزا
۱۲۷	گفتار چهارم: بیع کلی در معین
۱۳۸	گفتار پنجم: بیع ثمره
۱۵۳	فصل سوم: مصادیق اختلافی غرر
۱۵۳	در سایر عقود
۱۵۵	مبحث اول: تعمیم غرر به سایر عقود
۱۵۹	تعمیم حکم بیع غرری به سایر معاملات
۱۷۳	مبحث دوم: اجاره
۱۷۷	گفتار اول: کفایت مشاهده در اجرت
۱۸۱	مبحث دوم: عدم تحدید زمان اجاره
۱۸۸	گفتار سوم: اجاره به مدت
۱۹۱	مبحث سوم: کفایت مشاهده در علم به سرمایه در مضاربه
۱۹۵	کفایت مشاهده در علم به سرمایه در مضاربه
۱۹۷	مبحث چهارم: تعیین و تحدید مدت در اجاره
۲۰۱	تعیین و تحدید مدت در مرزعه
۲۰۳	مبحث پنجم: تعیین و تحدید مدت در مساقات
۲۰۹	تعیین و تحدید مدت در مساقات
۲۱۱	نتیجه گیری
۲۱۵	کتابنامه
۲۲۲	منابع مکتوب
۲۳۰	منابع اینترنتی
۲۳۱	منابع دیجیتالی

بسیاری از روابط در جوامع بر مبنای معاملات شکل می‌گیرد و این معاملات نقش بسزایی را در ایجاد اقتصاد هر جامعه ایفا می‌کنند. اما آن چه که باعث می‌شود تا این معاملات منشأ اثر شود اجرای صحیح آن‌هاست. جامعه اسلامی نیز از این قاعده مستثنا نبوده‌است و شارع مقدس با امضا یا تأسیس بعضی از احکام و قوانین به این مهم پرداخته‌است. به همین دلیل تبیین و توضیح شرایط صحت در معاملات از دیرباز تا کنون مورد توجه فقیهان امامیه بوده و هست.

ایشان در ابتدای هر باب به تعریف عقود پرداخته و شرایط صحت آن را بیان کرده‌اند. در مقابل شرایط صحت عواملی هستند که اگر در معامله موجود باشند منجر به فساد آن می‌شوند. یکی از این موارد غرر است. فقها تعریف واحدی برای غرر ارائه نکرده‌اند اما از سخنانشان در این باره می‌توان دریافت که بین غرر و خطر چه از حیث لغوی و چه از جهت اصطلاحی همراهی وجود دارد. زیرا احتمال آن می‌رود که طرف معامله، مال خود را از دست بدهد اما به عوض آن دست نیابد و همین امر زمینه نزاع و درگیری بین دو طرف را فراهم سازد. در واقع معامله غرری زمانی رخ می‌دهد که متعلق عقد به جهت از جهات در معرض خطر باشد.

موضوع غرر منشأ ایجاد قاعده‌ای در کتب قواعد فقه با عنوان قاعده نفی غرر شده‌است. مستند اصلی این قاعده حدیث نبوی «تَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الْعَزْرِ» است که از حدیث سند و دلالت مورد ایراد برخی از فقها واقع شده‌است. اما در نهایت شهرت حدیث نبوی مذکور و اتفاق فقها در عمل به آن ضعف سند را جبران کرده‌است. در ادامه مستندات قاعده می‌توان به بنای عقلا و سیره متشرعه نیز تمسک نمود. از طرف دیگر دلالت حدیث بر فساد معامله و چگونگی دلالت نهی نیز مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌است.

بزرگان فقه با توجه به ادله معتبر معیارها و ضوابطی را برای تشخیص مصادیق غرر عنوان کرده‌اند. بعضی از این معیارها مورد اتفاق همه فقها و برخی موارد اختلافی است.

در برخی از مصادیق هیچ اختلافی بین فقها در صدق غرر و حکم به فساد معامله وجود ندارد که می‌توان از این موارد با عنوان غرر فاحش یاد کرد. اما در مقابل، فقدان تعریف مشخص و معیار ثابت در غرر باعث اختلاف نظر بین فقها در منطبق دانستن شرایط غرر بر مصادیق شده‌است. به گونه‌ای که این اختلاف نظر در سرتاسر عقود و معاملات به چشم می‌خورد.

این اختلافات هم در مباحث کلی مانند اختصاص غرر به عقد بیع یا سرایت آن به سایر عقود و هم در مصادیق جزئی (که ذیل عنوان هر عقد ذکر می‌شود) مطرح می‌شود. هر یک از فقها برای اثبات مدعای خود به ادله‌ای تمسک کرده و یا به جرح ادله نظر مخالف پرداخته‌است. در نهایت می‌توان گفت این اختلاف نظر فقها در حکم یک مصداق واحد، ناشی از برداشت متفاوت از معنای غرر و معیار تطبیق آن است.

با توجه به محدودیت فوق هدف از این پژوهش واکاوی آرای اختلافی فقها در مورد تعریف، معیار و مصادیق کلی و جزئی غرر است تا شاید بتوان از این طریق به برداشت واضح‌تری از مفهوم غرر و مصادیق آن در معاملات دست یافت.

رسالت این پژوهش ارائه گزارشی کامل و جامع از مصادیق اختلافی غرر و اقوال فقها در این زمینه است.

لذا ترکیب شکلی این متن بدین صورت خواهد بود:

در فصل اول به کلیات مسئله مانند تعریف لغوی و اصطلاحی غرر، پیشینه تاریخی غرر در متون شیعه و اهل سنت، قاعده نفی غرر و مستندات آن، موارد غرر فاحش و... خواهیم پرداخت.

در فصل دوم مصادیق اختلافی بیع و آرای موافقان و مخالفان در هر مصداق مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

در فصل سوم ابتدا اختلاف نظر فقها درباره تعمیم مفهوم و حکم غرر از بیع به سایر معاملات را بیان می‌کنیم و در ادامه به طرح مصادیق اختلافی غرر در سایر ابواب فقه که بیش‌تر در اجاره، مضاربه، مزارعه و مساقات متمرکز شده‌است توجه می‌کنیم و سپس به بیان اقوال فقها در هر یک از موارد به طور تفصیلی می‌پردازیم.

نکته آخر آن که به علت محدودیت‌های زمانی و حجمی، رسالت این پژوهش بررسی مصادیق اختلافی غرر در منابع اصلی متون فقه شیعه است و به همین علت تکمیل این مبحث با بررسی مصادیق اختلافی غرر در مسائل مستحدثه یا از دیدگاه فقهای معاصر و مراجع عظام، امری است که توفیق انجام آن را در سایر فرصت‌های پژوهشی برای خود و دیگران آرزومندم.

www.ketab.ir